

/// **MUSTANG**

Okkal lázadók

/// **ÁRVA MÁRTON**

AZ OSCAR-ESÉLYES, SOKSZOROS FESZTIVÁLYNYERTES TÖRÖK-FRANCIA MUSTANG A NŐI ÉRTÉKEKRE SÜKET, PATRIARCHÁLIS TÁRSADALOM RAJZA.

Meg akartam mutatni, milyen ma Törökországban nőnek lenni” – foglalja össze Deniz Gamze Ergüven ankarai születésű, de régóta Franciaországhoz kötődő rendező első egészestésének küldetését. A *Mustang* a fiúk nyakában ülve megvívott vízcisnát önéletrajzi élményéből indul ki, és testközelből vázolja fel azt a sorsokat megpecsételő, szívszorító küzdelmet, melyben a női hősök szabadságvágyánál csak a hagyományoktól vezérelt közeg agresszív férfiközpontúsága erőteljesebb. Mindebből talán már sejthető: Ergüven olyan játszmában borít asztalt, melyben előre leosztotta, és később sem próbálta megkeverni a lapokat.

Mikor a tanév vége szélnek ereszti az öt eleven kamasz-lánytestvért, ők még nem is sejtik, hogy otthonuk – egy eldugott török település, illetve a nagymama és a nagybácsi uralta háztartás – kérelhetetlenül szabályozott világa mekkora árat szab az említett gyermeki szórakozásnak. A kisközösségben velejéig erkölctelennek minősülő játék miatt ugyanis híre megy Sonay és húgai könnyűvérűségének, így a pótszülők a további megaláztatásokat elkerülendő bekerített „feleség-gyárrá” alakítják a házat. A lányok pedig ezentúl az étellel teli serdülőkor élvezete helyett konyhai leckékbe, „formátlan, szarszínű ruhákba” és elrendezett házasságokba kényszerítve találják magukat.

A *Mustang* alaphelyzetében és olykor részleteiben is felidézi az *Öngyilkos szüzek* amerikai (ellen)párdarabját (lásd az egymás hegyén-hátán fekvő nővérek ikonikus életképét), a francia-török fesztiválkedvenc sajátos hangsúlyait pedig már egy rövid összevetés is érzékeltessé teszi. Mert míg Sofia Coppola filmjének művi-glamúros, a legártatlanabb mozzanatok is érzékiséggel telítők megközelítése játékosan forgatja ki a bigott

kertvárosi milió erkölcsösöz túlzásait, Ergüven a natúr fény és a kézikamera mellett teszi le voksát, ezzel a nála is előforduló mesei vonásokra (lásd a karakterek típuszerűségét) a reprezentációs igény baljós terhét aggatja. Ez utóbbi – a fent idézethez hasonló nyilatkozatokban visszhangzott – célt Ergüven filmje sajnos egy pillanatra sem téveszti szem elől, és gondoskodik róla, hogy ezt nézője se tudja megtenni. A *Mustang* realista formanyelvű dolgozata így a Coppola-mű női megfejthetlenség-mitosza helyébe nagyon is konkrét társadalmi korlátokat és közéleti utalásokat ültet (lásd a valós tapasztalatot mozgató sovíniszta politikusi beszédeket vagy a csak nők és gyerekek által látogatható focimeccs esetét); az angyal-szép nővérek után epekedő – és őket elvesztő – férfikörnyezet megrendülését kommentáló narráció helyett pedig az áldozatok segélykiáltását hangsúlyozza ki.

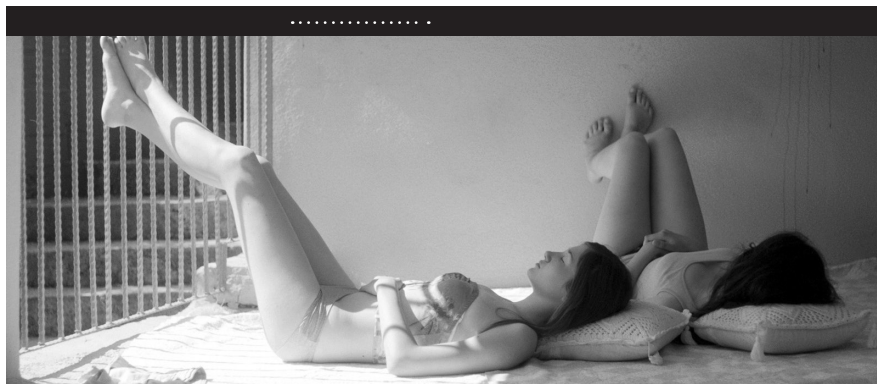
Ezek az alkotói választások a mai európai művészfilm vaskos társadalomkritikai vonulatához mérve is szokatlanul egyértelműen állítják az – egyébként kétségtelenül fontos és támogatandó – úgyilletteve *üzenet* szolgálatába a *Mustang* kreatív erejé-

„Az áldozatok segélykiáltását hangsúlyozza ki”

nek javát. Így, bár Ergüven rátermettsége vitathatatlan, filmjében az ítéletmondás több oldalról bebiztosított gesztusa maga is éles határt szab egy sor frappáns megoldás kibontakozásának. A börtönt jelentő tradíciók és a rebellis tesók egymásnak feszülése komikus jelenetekben (Selma és a szűzhártya meglétét ellenőrző nőgyógyász beszélgetése) és a suspense-t kiaknázva (a sötétített ablak mögé bújt szeretők esete) is az alapproblémát árnyaló, sokatmondó helyzeteket teremt. Ezek ritmusa ráadásul néhol mesteri hangnemkeveréssé érik (lásd a lányok asztali viccelődésének tragédiába torkolló jelenetét). A mindehhez hozzáadott félreérthetetlen szimbolika ismétlődései viszont alaposan leszűkítik az alkotói játékeret. A főcímtől az ostromjelenet csúcspontjáig meghatározó rács-motívumok, a rend oktrojáltságát tudatosító pisztolyok (az esküvőtől a kórházi látogatásig) vagy a patriarchális ideológiát sugárzó, de a meccs és az ajtótorlasz alkalmával az ellenállás zálogává váló tévé mind találó kifejezőeszközök, összesűrűsödésük viszont tolatkodó pátoszt von az egyetemes szabadság-tematika köré.

Így mire a menekülő főhős előtt a felkelő nap fényében, Warren Ellis édesbűs vonósaitól átlényegítve végre feltűnik a Boszporusz-híd, a néző már nem annyira egy komplex társadalmi probléma érdemi megbolygatójaként, mint inkább a francia színeknben induló Oscar-várományosként tekint majd a *Mustangra*.

MUSTANG (Mustang) – török, 2015. Rendezte: **Deniz Gamze Ergüven**. Írta: **Alice Winour** és **Deniz Gamze Ergüven**. Kép: **David Chizallet** és **Ersin Gok**. Zene: **Warren Ellis**. Szereplők: **Günes Sensoy** (Lale), **Doga Zeynep Doguslu** (Nur), **Elit Iscan** (Ece), **Tugba Sunguroglu** (Selma), **Ilayda Akdogan** (Sonay). Gyártó: **CG Cineam**. Forgalmazó: **Mozinet Kft. Feliratos**. 97 perc.

KÉMEK HÍDJÁ

Hidegháborús hősök

PÁPAI ZSOLT

SPIELBERG-MODOR, COEN-HUMOR.

Ahollywoodi film az értékszéméletét tekintve kötött alakzat, az alapelemei állják az idők viharait, efemer filmtörténeti periódusokat nem számítva alig változtak. A hollywoodi filmek alapján olybá tűnik, az országban bárki sokra viheti, mert mindenki a farzsebében hordja a marsallbotot, az Egyesült Államok pedig a létező világok legjobbika, ahol még akkor is jó, ha egyébként véletlenül éppen rossz élni, és ahol – mint a happy end jelzi – bármely probléma megoldható. A mindenkorhollywoodi mesterek bravúrja, hogy az USA önkéklámját globálisan vonzóvá képesek tenni.

Steven Spielberg új munkája is ilyen: rabul ejti az európai tekintetet, jóllehet az amerikai önfényezés non plus ultrája, iskolai szemléltető ábrája. A valós alapú, feszült kémhistória a hidegháború semmiből jött hőségének, a kispályás biztosítási perek világából a nagypolitika frontvonalába csöppenő ügyvédnek, James B. Donovannek állít emléket (akinek Hollywood-kompatibilis figurája furcsa módon eddig csak egyszer tűnt fel mozgóképen, mégpe-

„Sikerült átlépnie saját árnyékát”
(Tom Hanks)

dig Delbert Mann 1976-os, *Francis Gary Powers: The True Story of the U-2 Spy Incident* című, tévés dokudramájában). Donovan az ötvenes évek végén a „dekonspirálódott” Rudolf Abel szovjet kém védőügyvédjeként lett országosan ismert, majd főszerepet játszott a kettészakadt Berlinben az USA és a Szovjetunió közötti titkos fogolycserében is, amelyben az alku egyik alanya éppen Abel volt.

A *Kémek hídjá* könnyed és kompakt munka, az alapos műfajismeret, a különböző hangnemeket mérnökien keverő módszer, valamint a ragyogó ritmus emeli átlag fölé. Témája, dramaturgiája, színvilága miatt a *Münchenhez* áll legközelebb az életműben, de jobban sikerült annál, híján van ugyanis a haszontalan kitérőknek. Spielberg patikamérlegesen méri a feszültséget, és még melodráma-vonzalmát is takarékra állítja, néhány hatásvadász premier plánon kívül csak a zárlatra tartogat – igaz, nem

keveset – belőle, továbbá Donovan és Abel viszonyának bemutatásához használja. Utóbbiak kapcsolatának rajza épp ezért elmentmondásos: itt Spielberg egyrészt ügyesen adaptálja az üldöző és üldözött közötti hasonlóságot nyomatékosító metaforát (amit olyan remekművek használtak ki, mint Peckinpah *Vad bandája* és *Pat Garrett*-je, Milius *Dillingere* vagy Mann *Szemtől szembenje*), mindazonáltal kicsit túlló a célon, amennyiben a zárlatra szívélyesnek mutatja a felek viszonyát.

A film legmeglepőbb eleme a humora. Spielbergnek a humor sosem volt erőssége („Nem vagyok vicces srác” – fogalmazott túppontosan fekete komédiája, a *Meztelenek és bolondok* fiaskója

után), most azonban, centikre a hetventől, sikerült a rendezőnek átlépnie a saját árnyékát. Ehhez a forgatókönyvet jegyző – pontosabban Matt Charman eredeti szkriptjét újraíró – Coen fivérek is kellettek. Bevonásuk a projektbe mindazonáltal kockázattal is járt, egyrészt mert erős stílusú alkotókról van szó, akik képesek egyéniségükhöz hajlítani bármely történetet, másrészt számos munkájukban éppen hogy a hollywoodi filmek – köztük az utóbbi évtizedek Spielberg-opusai – értékszéméletét fricskázták. Spielberg vállalta a rizikót, de nem hagyta, hogy a *Kémek hídjá* gyenge pastiche-sá (Coen-imitációvá) alakuljon, vagy ami még rosszabb: a mostanra végtelenül unalmasá vált posztmodern műfajjátékok számát gyarapítsa. Nem történelmi börtölszék született tehát, hanem a műfaji hagyományokat tisztelő, egyúttal finom humora révén a hidegháború abszurdítását nyomatékosító mozi. Bár akad jelenet, amely élénk Coen-inspirációt mutat (lásd az Abel állítólagos családját bevezető szekvenciát), Spielberg vasmarokkal fogja a filmet.

A forma konvencionális, de apró vizuális ötletek színesítik. Mint például a nyitányban, ahol a mimikahiányos orosz kém az önportróját festi (nehéz eldönteni, hogy a valódi arc vagy a másolata kiismerhetetlenebb), de említhetőek a végig következetesen alkalmazott, mégsem tolakodó átélezések is (azaz a fókusz áthelyezése egy snitten belül a kép előteréből a háttérébe, vagy fordítva), amik mintegy azt sugallják, hogy a látható – vagy ha tetszik: a fókuszált – képek mögött (előtt) titkolt jelentések bújhatnak meg.

A *Kémek hídjá* egészében egy hetven felé közeledve is jó állóképességű, egyúttal – mint a humor bevonása jelzi – megújulni kész rendezőt mutat. A megújulási vágy azonban Spielberg eredeti kvalitásait nem erodálta: hihetetlen, hogy az amerikai kiválasztottság-tudat propaganda-filmje ilyen vonzó legyen.

KÉMEK HÍDJÁ (Bridge of Spies) - amerikai, 2015. Rendezte: **Steven Spielberg**. Írta: **Matt Charman, Ethan és Joel Coen**. Kép: **Janusz Kaminski**. Zene: **Thomas Newman**. Szereplők: **Tom Hanks** (Donovan), **Austin Stowell** (Abel), **Amy Ryan** (Powers). Gyártó: **Amblin Entertainment / Dreamworks / Fox 2000**. Forgalmazó: **InterCom**. Szinkronizált. 141 perc.

Kurvának áll

KOVÁCS BÁLINT

A MONARCHIA LEGHÍRESEBB LUXUSKURTIZÁNJÁNAK TÖRTÉNETE.

Sokat elmond a magyar filmforgalmazás kuszaságáról, hogy az év egyik legjobb magyar filmje nem jut el a mozikba, és rögtön a tévében kezd. Pedig a *Félvilág* nemcsak azért kívánna a szélesvásznat, mert vizuálisan aprólékosan kidolgozott és esztétikus, de azért is, mert szokatlanul jól működik benne a „hármasság”: feszesen épül fel az izgalmas és összetett történet, a rendező és a forgatókönyvíró közölni is akarnak valamit a cselekmény végigvezetése mellett, és mindezt erős színészi alakítások teszik teljessé.

Mágnás Elza, „a Monarchia leghíresebb luxuskurtizánjának” története Szász Attila rendező és Köbli Norbert forgatókönyvíró keze között több egy fülledt kamarathrillernél. A magyar közéletet valóban sokáig foglalkoztató korabeli bulvárhírt, a gazdag kurva meggyilkolását Szász és Köbli úgy bontják ki, ahogyan tették azt korábban *A berni követ* alapjául szolgáló eseményekkel: nemcsak egy feszült thriller lehetőségét látták meg a golyózáporos túszzdrámában, de az 56-ban megrepedt államgépezetről is beszéltek. Mágnás Elza halálának körülményeit úgy fejtik vissza, hogy abban egyrészt három roppant összetett és érdekes karakter hasonlóan összetett és érdekes motivációi váljanak láthatóvá, másrészt egy szimpatikus visszafogottsággal ábrázolt – azaz korántsem okoskodó vagy szájbarágós – filozófiai okfejtés is elférjen a „jó emberek” és a „rossz emberek”, jóság és gyarlóság megítélésének relativitásáról, az eszközt szentesítő vagy nem szentesítő célokról, a vallás dogmáinak saját céljainkhoz idomításáról.

Ráadásul ez az értelmezési tartományt okosan tágitó „mondanivaló” logikusan következik abból, ahogyan fokozatosan

kirajzolódnak a főszereplők jellemei, motivációi, sors-történetei. Ez a fokozatosság az, ami az elsőtől az utolsó percig jelen lévő feszültségért felel, sokkal jobban, mint a nyitójelenet flash forwardja miatt várt gyilkosság. Köbli úgy építi fel az alapszituáció kártyavárát, hogy mindig azt érezzük, egyetlen pikk dáma sem kerülhetett volna arrébb egy milliméterrel sem. A kezdeti felállás – felül a nagyságos asszony, az ő vezető komornája és legalul az újonc cseléd – folyamatosan alakul, mert minden percben változik a képlet, formálódnak a három nő közötti viszonyok egyrészt, mert újabb és újabb titkok derülnek ki a múltból, másrészt azért, mert az erőviszonyok hullámverése hol felemeli, hol zátonyhoz csapja a szereplőket. Köbli Norbert nem eredetiséggel, hanem hihetetlen profizmussal építi fel mindezt: a két érettebb nő beszáradt viszonyát a fiatal cseléd jelenlétének oldószerével lazítja fel, hogy ne is csak kettejük között induljon újra a hatalmi harc és lélektani játszma, hanem elkezdődjön a versengés az új

„Egyetlen pikk dáma sem kerülhetne arrébb”
(Kovács Patrícia és Döbrösi Laura)

szereplő birtoklásáért is – ez pedig rengeteg lehetőséget ad a feszültség fokozására, az először sztereotipnak tűnő jellemei (a romlott nő, a tiszta „apáca”, az ártatlan

naiva) összemaszatolására. Gryllus Dorka talán élete alakítását hozza a csak eleinte apácának tűnő nő szerepében: olyan torokszorítóan őszintének tűnik minden vallomása, olyan félelmetesen érzelemteli minden pillantása és magabiztos minden gesztusa, hogy a könnyei nemcsak az ő arcára, de a mienkre is mély árkokat vágnak. Kovács Patrícia lassan fedi fel Elza játékos könnyedsége mögött az ólomsúlyú céltudatosságot, Döbrösi Laura viszont csak ugyanabból a néhány berögzült, egyszerű gesztusból, arckifejezésből és pillantásból építi fel a kiscselédet, amit már több alakításban megunhattunk a színésznőtől.

A film atmoszférája miattuk is magával ragadó, de amúgy is kiemelkedően egyéletes és precízen tervezett. Valcz Gábor látványtervező szűk tereket használ, de azokat az utolsó törött üvegcserepig megtervezi, miközben Szakács Györgyi jelmezei (Végh Attila frizuráival együtt) is látványosak: így egy másodpercre se válik unalmassá egy beállítás sem, pláne, hogy Nagy András kiváló és ötletes kamerakezeléssel gondoskodik arról, hogy a *Félvilág* formailag is izgalmas legyen. Parádi Gergely zenéje is komoly hatást tud elérni, megtámogatva az egyébként is szokatlanul jó hangkulisszát.

Nemcsak a tévében és nemcsak a magyar mezőnyben feltűnő, hogy egy film a jó dramaturgia és az utolsó szóig átgondolt forgatókönyv mellett még a formát is ilyen tudatosan használja. Ilyesmikkel kellene teletölteni a mozik termeit.

FÉLVILÁG – magyar, 2015. Rendezte: Szász Attila. Írta: Köbli Norbert. Kép: Nagy András. Zene: Parádi Gergely. Szereplők: Kovács Patrícia (Mágnás Elza), Gryllus Dorka (Rózsai), Döbrösi Laura (Kató), Kulka János (Max). Producer: Lajos Tamás, Mink Tamás. Gyártó: Szupermodern Filmstúdió. A Magyar Média Mecenatúra Program támogatásával. 88 perc.

